

EXISTENCIALIZMUS

(metodický list k výučbe vybraných filozofických tém cez problémy)

Vypracoval:	Mgr. Marek Gajdoš
Typ školy:	gymnázium so štvorročným, päťročným a osemročným vzdelávacím programom
Ročník:	podľa zaradenia OBN v ŠkVP
Vzdelávacia oblasť:	Človek a spoločnosť
Vyučovací predmet:	občianska náuka
Vzdelávací štandard:	Filozofický spôsob osvojovania si sveta
Výkonový štandard:	zaujať postoj k chápaniu ľudskej existencie vo filozofii existencializmu
Obsahový štandard:	Hľadanie a zdôvodňovanie hodnoty a zmyslu ľudského života tvárou v tvár konečnosti ľudskej existencie a hodnotovo rozdelenému svetu
Hodinová dotácia:	jedna vyučovacia hodina
Použitá a odporúčaná literatúra:	<p>BLECHA, I. 2002. <i>Filozofická čítanka</i>. Olomouc: Nakladatelství Olomouc. ISBN 80-7182-112-8.</p> <p>CORETH, E. et al. 2006. <i>Filozofie 20. storočia</i>. Olomouc: Nakladatelství Olomouc. ISBN 80-7182-209-4.</p> <p>GREČNER, D. – BARTKO, M. 1994. <i>Cesty k slobode: vek rozumu/Jean-Paul Sartre</i>. Bratislava: Slovenský spisovateľ. ISBN 80-220-0561-4.</p> <p>JOHNSON, P. 2012. <i>Intelektuálové</i>. Praha: Rozmluvy. ISBN 978-80-7335-279-0.</p> <p>LEŠKO, V. – MIHINA, F. 1999. <i>Dejiny filozofie</i>. Bratislava: Iris. ISBN 80-88778-82-4.</p> <p>SARTRE, J-P. 1997. <i>Existencializmus je humanizmus</i>. Bratislava: Slovenský spisovateľ. ISBN 80-220-0775-7.</p> <p>SARTRE, J-P. 2011. <i>Slová</i>. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov. ISBN 978-80-8061-430-0.</p> <p>SMREKOVÁ, D. 1996. <i>Zbohom Sartrovi?</i> Bratislava: Iris. ISBN 80-88778-26-3.</p> <p>STÖRIG, H. J. 1991. <i>Malé dejiny filozofie</i>. Praha: Zvon – České katolícké nakladateľství. ISBN 80-7113-041-9.</p>

Teoretický základ

Vysvetlenie obsahu metodického listu:

Jedným z najvplyvnejších smerov vo filozofii a umení 20. storočia je nepochybne existencializmus. Vo vyučovaní filozofie v gymnáziách sa doposiaľ venovala tomuto smeru primeraná pozornosť, no len v rámci dejinného exkurzu. Preto sme sa rozhodli pripraviť tento metodický list, ktorý si však nenárokuje byť jedinou cestou k tomu, ako uchopiť vyučovanie existencializmu podľa platného ŠVP. Jeho ambíciou je len navrhnúť, ako by mohla vyučovacia hodina s touto témou vyzeráť tak, aby žiaci boli, podľa možností, čo najviac aktívni a aby pracovali s pramenným textom. Sme presvedčení, že učitelia tento metodický materiál podrobia prísnej analýze a kritike, na konci ktorej bude ich vlastný metodický postup, ako predstaviť svojim žiakom hlboké myšlienky existencializmu.

Predkladaný materiál tvoria tri časti. Časť *Existencializmus* je stručným zhrnutím základných informácií k téme existencializmu, ktoré by po prispôbení a upravení podľa individuálnych potrieb konkrétneho učiteľa mohlo slúžiť ako základný poznámkový aparát k téme pre žiakov. Druhou časťou materiálu je samotná *Príprava* na vyučovaciu jednotku, ktorú tvorí jedna vyučovacia hodina vedená prostredníctvom stratégie EUR. Tá je odbornej pedagogickej verejnosti dostatočne známa, a preto sme sa rozhodli podrobnejšie nevenovať jej metodologickým základom. Záver nášho príspevku tvorí *Pracovný list*, v ktorom uvádzame aj autorské riešenia žiackych úloh vyplývajúcich z práce s pramenným textom.

EXISTENCIALIZMUS

Existencializmus je filozofický smer 20. storočia, ktorý je reakciou na situáciu po 1. svetovej vojne a hlavne na otrasnú skúsenosť ľudstva s 2. svetovou vojnou. Jeho základ tvorí pýtanie sa na otázku podstaty a charakteristík ľudského života – ľudskej existencie. Väčšine ľudí sa spája filozofia existencializmu s menom francúzskeho intelektuála a spisovateľa J.-P. Sartra (1905 - 1980). Je pravdou, že Sartre bol jeho najznámejším propagátorom, no myšlienky existencializmu sú o niečo staršie ako Sartre samotný, pretože sa dajú nájsť už v prácach dánskeho filozofa 19. storočia S. A. Kierkegaarda (1813 - 1855).

Existencializmus sa sústreďuje na jednotlivca a na problematiku jeho vlastnej existencie, ktorá sa odohráva (uskutočňuje) tu a teraz, no zároveň s istými presahmi do minulosti aj budúcnosti. Dôležitou charakteristikou existencializmu, ktorý sa rodí v spomínanom 19. storočí, je jeho boj proti vášnivému osvietenenskému racionalizmu a systémovosti. Existencializmus sa snaží byť mimo všetkých týchto snáh o racionálne a systematické vysvetľovanie vesmíru, sveta a človeka v ňom. Človek sa tak stáva individuum, ktoré stojí proti tejto spoločnosti, proti jej inštitúciám, organizáciám a paradigmám.

Existencializmus tak musíme vnímať ako subjektívnu filozofiu, ktorej objektom je človek z pohľadu človeka jednotlivca. Je to filozofia a postoj, ktorý sa zameriava na mňa samotného a na moje individuálne a jedinečné prežívanie vlastného života. Existencialisti sa snažia upriamiť pozornosť na ilúziu o ľudskom živote, ktorý by bol rovnaký a spoločný pre všetkých obyvateľov planéty a vyzývajú každého z nás k tomu, aby sme sa zamysleli nad vlastným prežívaním svojho života a hlavne nad zodpovednosťou za toto prežívanie a život samotný. Tak sa ku kľúčovým problémom existencializmu dostávajú:

- individualita,
- autenticnosť,

- sloboda,
- voľba,
- zodpovednosť,
- existenciálna situácia,
- vina,
- zúfalstvo,
- strach,
- beznádej,
- smrť a pod.

Týmto témam sa venoval aj **S. Kierkegaard**, ktorý bol významným kodanským filozofom. Bol najmladším zo siedmych detí, z ktorých väčšina zomrela, a preto sám hodnotil svoje detstvo ako smutné. Okrem toho, jeho život extrémne zasiahli dva momenty - smrť otca, ktorému na smrteľnej posteli sľúbil, že dokončí štúdium teológie, ktoré však zanechal, a zasnúbenie s Reginou Olsenovou, ktoré nakoniec zrušil, lebo sa bál manželského zväzku pre ktorý bol, ako sám tvrdil, veľmi hriešny. Práve tieto dva momenty ho priviedli k myšlienke, že osobnú **skúsenosť vlastného života nemôžeme zasadiť do žiadneho všeobecne platného systému a každý ľudský život, každá ľudská existencia je nanajvýš individuálna**. Od ľudí požadoval obrat k individuálnej subjektivite, pričom z vlastnej skúsenosti vyabstrahoval tri spôsoby existencie:

1. estetický spôsob (prístup) k životu,
2. etický spôsob života,
3. náboženský spôsob existencie.

Je pravdou, že počas jeho života a krátko po ňom nevzbudili Kierkegaardove názory žiaden veľký ohlas. Do popredia sa dostali až s vlnou existencializmu v 30. a 40. rokoch 20. storočia, kedy ovplyvnil mnohých spisovateľov ale aj filozofov ako napr. M. Heideggera, J.-P. Sartra a pod.

Medzi najvýznamnejšie práce S. Kierkegaarda patria *Bud' – alebo* (1843), *Bázeň a chvenie* (1843), *Nemoc k smrti* (1849) či *Cvičenie v kresťanstve* (1850).

Ďalším významným filozofom, ktorý sa vyjadroval k problematike ľudskej existencie a ktorého od detstva zaujímalo, prečo niečo vôbec „je“ bol Nmec **Martin Heidegger** (1889 - 1976). Samotný Heidegger odmietal, aby ho radili k existencialistom, pretože ľudská existencia bola pre jeho skúmania dôležitá len ako nejaké dvere, ktorými vstupujeme k pochopeniu existencie (a „bytia“) ako celku. Heidegger pochádzal z Messkirchu v Čiernom Lese, kde prežil pomerne pokojné detstvo. Počas štúdia na univerzite vo Freiburgu sa dostal do kontaktu s fenomenológiou E. Husserla (1859 - 1938), ktorému robil asistenta a nakoniec sa stal aj jeho nástupcom na katedre filozofie. Na rozdiel od Kierkegaarda, nebol Heidegger ani kresťan, ani teista, a tak **kládol dôraz na ľudskú slobodu, ktorú neobmedzuje žiaden Boh, na každodennú nevyhnutnosť voľby toho, ako budem žiť svoj život a na hľadanie čisto ľudských hodnôt**.

Ako filozof odmietajúci existenciu Boha, postavil existenciu človeka do každodenného kontaktu s ničotou a vlastným zánikom, kedy pociťujeme úzkosť a prítomnosť smrti, a tak sa otázky našej existencie stávajú veľmi naliehavými. Jednou z Heideggerových charakteristík ľudskej existencie je tzv. „vrhnutosť“ do existencie. Jej podstatou je fakt, že sme sa na tomto svete jednoducho vyskytli, boli sme doňho vrhnutí bez toho aby sa nás niekto pýtal či o to stojíme, a tak to v nás zanecháva istý zvláštny pocit tajomna, pretože v tomto svete sa cítime akosi nesvoji, ako by tento svet nebol ani našim domovom.

„Zabývať“ sa v tomto svete môžeme podľa Heideggera dvoma základnými spôsobmi, ktoré nazýva:

1. **neautentickým bitím**, kedy **existujeme ako súčasť davu**, ktorému sa nevzoprieme ani v prípade potreby a kedy všetci robíme veci tak ako ostatní, lebo „tak sa to robí“;
2. **autentickým bytím** je bytie, kedy si **volíme svoju vlastnú cestu** a kedy sme sami sebou.

Úlohou existencie každého človeka je nájsť jeho vlastný vzťah k bytiu, ktoré nás obklopuje. A nájsť tento vzťah je možné jedine tým, že premýšľame o vlastnej smrteľnosti, čo je podľa Heideggera jediný skutočný spôsob ako žiť. K charakteristikám existencie človeka tak podľa Heideggera patrí, že:

- človek sa podieľa na svojej existencii a nejde mu len o obyčajné prežitie ale o bytie,
- človek je nielen vo svete, ale každodenne aj medzi druhými ľuďmi,
- človek žije v určitom čase, ktorý môže byť prítomný, minulý, no aj budúci, pri ktorom si najviac uvedomuje svoju smrteľnosť,
- človek existuje stále subjektívne a individuálne v zmysle, že moja existencia je len moja.

Jeho najvýznamnejším dielom je *Bytie a čas* (1927), no nie menej významnými prácami sú aj *Čo je metafyzika* (1929), *List o humanizme* (1947) alebo *Nietzsche* (1961).

Najvýznamnejším predstaviteľom existencializmu je bezpochyby **Jean-Paul Sartre** (1905 - 1980), ktorý sa narodil v Paríži, študoval na École normale supérieure a vo svojom študijnom ročníku bol najlepším študentom filozofie. V jeho názoroch ho rovnako ako Heideggera ovplyvnil Husserl, u ktorého v Nemecku študoval, konkrétne jeho fenomenológia.

Po univerzitných štúdiách pôsobil niekoľko rokov ako učiteľ filozofie na niekoľkých lýceách, až kým sa po 2. svetovej vojne nezameral len na písanie a politickú angažovanosť v ľavicovom hnutí, kde spolu s ďalšími prívržencami socializmu, marxizmu a komunizmu začal vydávať časopis *Moderná doba* (*Les Temps Modernes*). Časopis bol značne obľúbeným, pretože jeho články ponúkali mladým ľuďom, ktorí prežili útrapy vojnového konfliktu novú filozofiu, ktorá by mohla byť návodom ako žiť.

Rovnako ako Heidegger aj Sartre videl v povojnovom období dva základné spôsoby, ako by mohli ľudia žiť svoje životy. **Prvým mal byť autentický život, tým druhým život podľa „planej viery“, ktorej podstatou je presvedčenie, že nemáme dostatok priestoru pre slobodné rozhodovanie sa ako budeme žiť. Príčinou tejto „planej viery“ je viera ľudí v Boha, ktorý vštepil do ľudí zákony a spôsoby správania, obmedzujúce naše rozhodovanie sa v živote. Sarte však tvrdí, že Boh nie je a ani neexistuje žiadna ľudská prirodzenosť, ktorej súčasťou by mohli byť spomenuté normy upravujúce naše správanie, konanie a život. Človek je tak absolútne slobodný pri voľbe vlastných hodnôt i spôsobu života.**

Problém ľudskej existencie sa snažil Sartre riešiť vo svojej prednáške *Existencializmus je humanizmus* (1946). V tejto prednáške sa, okrem iného, zameral na nájdenie ľudskej podstaty a tým pádom aj podstaty ľudskej existencie. Takto sa dostáva do **porovnania existencie a podstaty (esencia) súcien a človeka. Sartre tvrdí, že každé súcno má najprv svoju podstatu a až na jej základe sa dostáva k svojej existencii.** V prednáške to vysvetľuje na príklade noža na listy, ktorý vytvoril nejaký remeselník. Remeselník však najprv vedel čo ide vyrábať, teda aká je podstata daného súcna, a až potom ho vytvoril a dal mu existenciu. **Keďže Sartre odmieta existenciu Boha, ľudia sa nachádzajú v odlišnej situácii, pretože nie je nikto a nič čo by im dalo ich podstatu, no zároveň vedia, že existujú. Tak sa pre človeka**

stáva základnou otázkou a úlohou zistiť kto je, prečo je a aká je jeho substancia. Kým u ostatných súcien esencia predchádza existenciu, u človeka je najprv existencia a až potom sa vyjasňuje jeho esencia.

Sartre odmieta okrem Boha aj osud a determinizmus pri vytváraní esencie človeka. Ľudia tak majú absolútnu slobodu voľby v tom, čo zo svojho života a seba samého spraví. **Cieľom ľudského života sa tak stáva „autentické“ prežitie postavené na voľbe, ktorá je prítomná v každom okamihu nášho života.** Takto sa existencialistická filozofia stáva filozofiou činu, ktorý pomáhal prežiť marasmus druhej svetovej vojny. Konanie a aktivita konkrétnych ľudí je veľmi dôležitá, pretože to aký človek je sa ukazuje v jeho činoch.

Podľa Sartra súcna existujú dvoma základnými spôsobmi:

- ako „bytie o sebe“, čo je bytie súcien, ktoré majú svoje bytie hotové, uzavreté a vlastne o ňom ani nevedia. Takéto „bytie o sebe“ nemá vzťah k sebe samému ani k ničomu inému;
- ako „bytie pre seba“, ktoré je ľudským bytím, pričom nemá žiadnu pevne danú štruktúru ani smer, cieľ či čas svojho bytia, a tak je človek otvorený budúcnosti. Pre toto „bytie pre seba“ je charakteristická aj možnosť (človek môže byť čím chce, zatiaľ čo nôž na papier len týmto nožom) a predstavivosť (človek si dokáže predstaviť svoju existenciu napr. hocijakým spôsobom a v hocijakom čase).

Keďže J.-P. Sartre chcel svoje existencialistické názory dostať medzi širokú verejnosť, rozhodol sa ich precizovať v literárnych textoch, ktoré mu v roku 1964 priniesli Nobelovu cenu za literatúru. Tú si však odmietol prevziať. Medzi jeho najvýznamnejšie filozofické práce patria *Bytie a ničota* (1943), *Existencializmus je humanizmus* (1946) a *Kritika dialektického rozumu* (1960). Ako literárneho tvorca ho preslávili *Hnus* (1938), *Múr* (1939), *Slová* (1964) a ako dramatika *Muchy* (1943), *S vylúčením verejnosti* (1944), *Počestná pobeľhica* (1946) či *Diabol a Pánboh* (1951).

V závere chceme pripomenúť, že samotný Sartre rozlišoval dva základné smery existencializmu:

1. **teistický existencializmus**, ktorého **predstavitelia pri skúmaní ľudskej existencie vnímajú ako kľúčovú kategóriu Boha** a ku ktorým môžeme zaradiť G. Marcela (1889 - 1973) a K. Jaspersa (1883 - 1969);
2. **neteistický existencializmus**, ako už vyplýva z pomenovania, **odmieta Boha ako entitu, ktorá by mala nejakým spôsobom ovplyvňovať ľudskú existenciu**. K tomuto smeru existencializmu patrí samotný J.-P. Sartre, ale aj M. Heidegger (1889-1976) a A. Camus (1913-1960).

PRÍPRAVA

Náš metodický list predstavuje dve možnosti ako viesť vyučovaciu hodinu, ktorej témou je *existencializmus*. Obe možnosti počítajú s aktívnym zapojením sa žiakov do vyučovacieho procesu prostredníctvom čítania pramennej práce k danej téme. (J.-P. Sartre: *Existencializmus je humanizmus*, Bratislava, 1997, s. 11 – 26)

Jednou možnosťou je, aby učiteľ v úvodnej časti po brainstormingu predstavil základné rysy existencializmu ako filozofického prúdu, ktorého korene sú dešifrovateľné už v 19. storočí u S. Kierkegarda. Následne by uviedol základné rozdelenie existencializmu na teistický a ateistický a bližšie by sa venoval osobnosti J.-P. Sartra. Žiaci by si uvedené poznámky zaznamenali do príslušnej časti pracovného listu. Upozorňujeme však, že takto koncipovaná vyučovacia hodina by ubrala čas zo samostatnej práce žiakov s textom.

Ďalšou možnosťou je, že učiteľ si pripraví pracovný lis, ktorého súčasťou budú už hotové poznámky o existencializme, ktoré v úvodnej časti uvedomenia môže spolu so žiakmi prejsť a prípadné nezrovnalosti a nejasnosti vysvetliť. Následne by sa žiaci začali venovať samostatnej práci.

K možnostiam ako uchopiť vyučovanie témy by sme priradili aj možnosť, kedy by si základné informácie o existencializme, resp. o J.-P. Sartrovi, spracovali žiaci samostatne z relevantných zdrojov (napr. internetové stránky), ktoré si žiaci vyhľadajú sami. Prípadne to môžu byť aj stránky¹, ktoré im odporučí učiteľ po ich predošlej didaktickej analýze. Aj v tomto prípade však, pravdepodobne, ostane menej priestoru na samostatnú prácu s pramenným textom, no túto stratu do istej miery kompenzuje aktivita žiakov pri spracovávaní informácií o existencializme a J.-P. Sartrovi.

Podobnou možnosťou ako sa zhostiť témy je, aby si žiaci základné informácie o existencializme, resp. J.-P. Sartrovi, zistili už počas domácej (pred)prípravy. V tomto prípade odporúčame stránky uvedené v poznámke pod čiarou, no rovnako kvalitným a postačujúcim zdrojom je aj rozhlasové vysielanie RTVS o Sartrovi v relácii Ars litera².

NÁVRH VYUČOVACEJ JEDNOTKY

ROČNÍK: podľa zaradenia v ŠkVP (zvyčajne 2. až 3. ročník)

TEMATICKÝ CELOK: Filozofický spôsob osvojovania si sveta

TÉMA VYUČOVACEJ HODINY: Existencializmus

ČASOVÁ DOTÁCIA: 1 VH

KLÚČOVÉ POJMY: existencializmus, esencia, existencia, sloboda, existenciálna situácia, J. P. Sartre, Existencializmus je humanizmus

VEDLAJŠIE POJMY: S. Kierkegaard, M. Heidegger, A. Camuse, K. Jaspers, teistický existencializmus, ateistický existencializmus

OBSAHOVÝ ŠTANDARD: pokus ukotviť ľudskú existenciu vo svete otraseného zmyslu

VÝKONOVÝ ŠTANDARD: ilustrovať (prostredníctvom filozofických textov) rôzne návody na dobre prežitý život, zaujať postoj k chápaniu ľudskej existencie vo filozofii existencializmu

---

¹ K stránkam, ktoré by sme mohli odporučiť pre samostatnú prácu žiakov patria napr.:

<https://encyklopedia.sme.sk/c/2268577/sartre-jean-paul.html>

<https://encyklopedia.sme.sk/c/5330593/sartre-j-p.html>

<https://noveslovo.sk/node/18558>

<http://www.vinlit.sk/vzbura-utlacaneho-rozumu-alebo-existencializmus/>

<http://www.rtvsk.sk/clanky/184972/existencializmus>

<http://www.phil.muni.cz/~vateha/existencializmus.html>

² <http://www.rtvsk.sk/radio/archiv/11442/952855> - istou nevýhodou tohto učebného zdroja je jeho dĺžka (1 hod.)

ROZVÝJANÉ KOMPETENCIE:

Kompetencia	Ako?
komunikácia v materinskom jazyku	<ul style="list-style-type: none"> • štúdium (analýza) textu • definovanie základných pojmov • vytvorenie poznámok z prečítaného textu • vytvorenie cinquain k téme
digitálna kompetencia	<ul style="list-style-type: none"> • práca s internetovým zdrojom
kultúrne povedomie a vyjadrovanie	<ul style="list-style-type: none"> • zhodnotenie prínosu existencializmu pre rozvoj európskej spoločnosti po 2. svetovej vojne

VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE CIELE:

Kognitívne ciele	
Úroveň	Cieľ
zapamätanie	<ul style="list-style-type: none"> • vysvetliť pojem existencializmus • vysvetliť pojem existenciálna situácia
porozumenie	<ul style="list-style-type: none"> • porovnať esenciu u človeka a iného súcna • porovnať existenciu človeka a iného súcna
špecifický transfer	<ul style="list-style-type: none"> • demonštrovať význam myšlienok existencializmu v osobnom živote každého človeka
hodnotenie	<ul style="list-style-type: none"> • obhájiť tvrdenie, že existencia u človeka predchádza jeho esenciu • uviesť klady a zápory predošlého tvrdenia
Afektívne ciele	
reagovanie	<ul style="list-style-type: none"> • verbalizovať (vyjadriť) svoj postoj k potrebe riešiť/neriešiť existenciálne otázky ľudskej existencie
oceňovanie	<ul style="list-style-type: none"> • zhodnotiť význam myšlienok existencializmu pre konkrétny život žiaka • zhodnotiť význam myšlienok existencializmu pre európske myslenie
Psychomotorické ciele	
koordinácia	<ul style="list-style-type: none"> • vytvoriť cinquain s témou existencializmus

PRIEREZOVÉ TÉMY:

Osobnostný a sociálny rozvoj

Mediálna výchova

Multikultúrna výchova

DIDAKTICKÉ ZÁSADY:

Zásada	Ako?
zásada uvedomelosti a aktivity	<ul style="list-style-type: none"> • striedanie kognitívnych aktivít (analýza textov) so psychomotorickými aktivitami (vyplňanie pracovného listu) • podporovanie aktivity v individuálnom i skupinovom prístupe k plneniu úloh vytýčených vyučovacou jednotkou
zásada vedeckosti	<ul style="list-style-type: none"> • práca s materiálmi, ktoré spĺňajú kritériá vedeckosti
zásada sústavnosti a postupnosti	<ul style="list-style-type: none"> • návrat k predošlým vedomostiam získaným na predchádzajúcich vyučovacích hodinách vyučovacieho predmetu
zásada trvácnosti	<ul style="list-style-type: none"> • kladenie otázok jednotlivcom i celej skupine za účelom podpory zapamätania naučeného (prečítaného, spracovaného)
zásada názornosti	<ul style="list-style-type: none"> • použitie pramenného textu – Existencializmus je humanizmus

METÓDY: individuálna práca, skupinová práca, dialóg, cinquain

POMÔCKY: text Sartrovej prednášky Existencializmus je humanizmus v tlačenej, resp. elektronickej podobe (Sartre, J.-P.: Existencializmus je humanizmus, Bratislava, 1996, s. 11 – 26.), pracovný list pre žiakov, prístup na internet, v prípade potreby dataprojektor na zobrazenie základných princípov tvorby cinquain, resp. tlačaná podoba „návodu“ pre minimálne dvojice

ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ HODINY: Vyučovacia hodina prostredníctvom stratégie EUR

- **Evokácia** (5 min.)
  - Brainstorming³ na tému „ľudský život“
    - Keďže témou vyučovacej hodiny je existencializmus, môžeme pre brainstorming využiť aj iné pojmy, ako napr. utrpenie, samota, človek, existencia, sloboda, zodpovednosť a pod.
- **Uvedomenie** (25 min.)
  - podľa potreby sa v tejto fáze venuje pozornosť informáciám o existencializme a o J.-P. Sartrovi, ktoré si žiaci zaznamenávajú do príslušnej časti pracovného listu
    - Ako sme uviedli vyššie, tieto informácie sú buď sprostredkované učiteľom, alebo si ich vyhľadávajú žiaci samostatne.

³ Žiaci sú vyzvaní, aby na tabuľu zapísali všetky pojmy, ktoré sa im spájajú s pojmom „ľudský život“. Počas tejto aktivity striktno dodržiavame jej zásadu, že nikto, ani učiteľ, nesmie reagovať (ani negatívne, ani pozitívne) na pojmy zapísané na tabuľi. Je vhodnejšie, ak sa na tabuľi objaví viacero pojmov, čo je v tomto prípade pravdepodobné. Ak už nikto nechce na tabuľu nič dopísať, môžeme dať žiakom priestor, aby sa vyjadrili k pojmom, ktoré sú im nezrozumiteľné. Tie by mal pisateľ stručne vysvetliť. V tejto fáze aktivity sa pokúsime zabrániť hocíjakým názorovým stretom a konfrontáciám: 1) nie je to podstatou tejto metódy a 2) zbytočne by to oberalo čas potrebný na ďalšiu prácu.

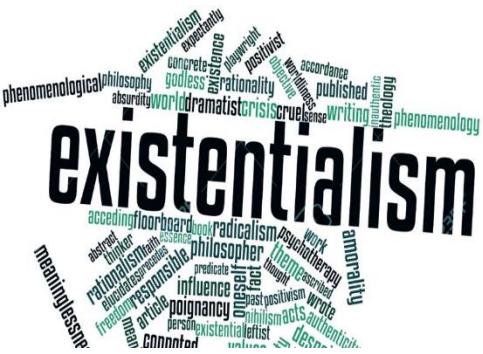
- Každý žiak si samostatne prečíta text⁴ a hľadá v ňom odpovede na otázky z pracovného listu.
- **Reflexia** (15 min.)
  - Spoločná kontrola pracovného listu
  - Vytvorenie cinquain na tému existencializmus
  - Zadanie dobrovoľnej domácej úlohy
    - Napíšte argumentačnú esej na tému: *Sartrov existencializmus je negatívny*
      - formálna stránka: rozsah min. 2 stany A4, riadkovanie 1,5, veľkosť písma 12
      - odporúčanie: prečítajte si celý text prednášky *Existencializmus je humanizmus* a hľadajte v ňom argumenty podporujúce alebo vyvracajúce tvrdenie, že existencializmus, tak ako ho prezentoval J.-P. Sartre, vyvoláva negatívne emócie vzťahujúce sa k ľudskej existencii.

---

⁴ Dostupnosť textu pre žiakov sa dá vyriešiť niekoľkými spôsobmi. Učiteľ môže daný text vytlačiť pre každého žiaka (alebo aspoň pre dvojicu), ďalšou možnosťou je rozposlať text žiakom v elektronickej podobe a tí si ho donesú na vyučovaciu hodinu vytlačený, resp. pracujú s jeho elektronickej verziou. Ak má učiteľ nejakú svoju profesijnú učiteľskú web stránku, môže text uverejniť na nej a žiaci sa k nemu dostanú hocikedy.

PRACOVNÝ LIST⁵

EXISTENCIALIZMUS a J.-P. SARTRE

	<ul style="list-style-type: none"> • Filozofický smer 20. storočia zameraný na ľudskú existenciu:<ul style="list-style-type: none"> ○ hľadanie jej podstaty ○ vymedzovanie jej charakteristík • Inšpirovaný krutosťami dvoch svetových vojen a hľadaním ukotvenia človeka v novej povojnovej situácii • Kľúčové pojmy:<ul style="list-style-type: none"> • individualita • voľba • zodpovednosť • strach • autenticnosť • sloboda • smrť • existenciálna situácia				
<ul style="list-style-type: none"> • Ideové podnety čerpal z diela dánskeho filozofa S. Kierkegaarda (1813 - 1855) • Najvýznamnejším predstaviteľom bol J.-P. Sartre (1905 - 1980) • Dva základné smery existencializmu:<table border="0" data-bbox="279 940 1300 1131"><tr><td data-bbox="279 940 587 974">teistický existencializmus</td><td data-bbox="965 940 1300 974">neteistický existencializmus</td></tr><tr><td data-bbox="236 1019 422 1086"><ul style="list-style-type: none"> ○ G. Marcel ○ K. Jaspers</td><td data-bbox="938 1019 1165 1120"><ul style="list-style-type: none"> ○ J.-P. Sartre ○ M. Heidegger ○ A. Camus</td></tr></table>		teistický existencializmus	neteistický existencializmus	<ul style="list-style-type: none"> ○ G. Marcel ○ K. Jaspers	<ul style="list-style-type: none"> ○ J.-P. Sartre ○ M. Heidegger ○ A. Camus
teistický existencializmus	neteistický existencializmus				
<ul style="list-style-type: none"> ○ G. Marcel ○ K. Jaspers	<ul style="list-style-type: none"> ○ J.-P. Sartre ○ M. Heidegger ○ A. Camus				

Jea-Paul SARTRE (1905 - 1980)

- Francúzsky filozof, spisovateľ a dramatik
- Vyštudoval École normale supérieure (ako najlepší v ročníku v odbore filozofia), pôsobil ako stredoškolský učiteľ filozofie a nakoniec pôsobil ako slobodný umelec
- Práve literárne a dramatické práce považoval za nástroj, ktorým mohol zasiahnuť široké masy obyvateľstva svojimi filozofickými názormi
- Živo prežíval 2. svetovú vojnu, dostal sa do nemeckého zajatia a bol aktívnym členom Hnutia odporu
- Ľudí nabádal k angažovanosti, čo sa prejavilo aj v jeho politických aktivitách, keď vstúpil do komunistickej strany, z ktorej následne vystúpil po vojenskom zásahu ZSSR v Maďarsku v roku 1956. Celý život prežil v pozícii socialistu, čo ho primálo odmietnuť udelenú Nobelovu cenu za literatúru za rok 1964.

⁵ V časti, kde uvádzame základné informácie o existencializme, ak bude potrebné a uznáte to za vhodné, odporúčame stručne vysvetliť základné pojmy (individualita, voľba, autenticnosť atď.), aby ste si boli istí, že žiaci týmto pojmom rozumejú.

- *Diela*: Bytie a ničota (1943), Existencializmus je humanizmus (1946), Kritika dialektického rozumu (1960)
- *Literárne práce*: Hnus (1938), Múr (1939), Slová (1964), Muchy (1943), S vylúčením verejnosti (1944), Počestná pobehlica (1946), Diabol a Pánboh (1951).

Pracujte s ukážkou zo Sartrovej prednášky *Existencializmus je humanizmus* a hľadajte v nej odpovede na otázky.

1. Každý filozofický názor vníma svet sebe vlastným spôsobom. Aké zobrazovanie sveta prisudzujú odporcovia existencializmu jeho pohľadu?

- *Zobrazovanie sveta, ktoré je plné kvietizmu, nečinnosti a úzkosti.*

2. Každú filozofiu sa snažíme vymedziť pre lepšie chápanie nejakou definíciou. Uved'te definíciu existencializmu, tak ako ju predstavil autor v prednáške.

- *Je to skôr len nejaké móдне slovo.*
- *Je tak široké a extenzívne, že neznamená vôbec nič.*
- *Vo svojej podstate nemá definíciu (str. 15).*

3. J.-P. Sartre sám rozdelil existencialistov do dvoch skupín. Určite hlavný bod ateistického existencializmu.

- *Bytie predchádza podstatu.*
- *Nie je žiaden Boh, ktorý by určil človeku jeho podstatu a potom ho stvoril.*
- *Ďalším základným prejavom je, že je plne subjektívny (str. 16).*

4. Podstatným znakom existencializmu J.-P. Sartra je riešenie otázky podstaty (esencie) a existencie (bytia) u súcien a človeka. Vysvetlite, čo vo vzťahu k človeku znamená myšlienka, že bytie predchádza podstatu.

- *Znamená to fakt, že človek najprv existuje, narodí sa („vyskytuje a vynára sa“) a až v priebehu svojho života hľadá a vytvára svoju podstatu, ktorá je vlastne definovaná a definitívna až na konci života, v momente smrti (str. 18).*

5. Už od staroveku sa snažia filozofi nájsť rôzne podstaty, napr. podstatu sveta, súcna, človeka, spoločnosti a pod. Definujte podstatu človeka podľa Sartra.

- *Žiaden človek, ani človek vo všeobecnosti, nemá presne danú podstatu.*
- *„Človek nie je nič iné, iba to čo zo seba urobí.“*
- *Človek tak najprv je a vrhá sa do budúcnosti, v ktorej sa projektuje a je si toho aj vedomý (s. 19).*

6. Zodpovednosť je jedným z ústredných pojmov existencializmu. Ako sa prejavuje úplná zodpovednosť človeka v úvahách autora?

- *Človek je zodpovedný za to čím je.*
- *Každý človek sa má stať vlastníkom toho, čím sa stal – každý má byť zodpovedný za svoje konanie a uvedomovať si, že výsledky ku ktorým sa dopracoval sú jeho vlastné rozhodnutia.*
- *Totálna zodpovednosť je postavená na zodpovednosti za seba samého, no zároveň aj za ostatných ľudí, pretože moje rozhodnutia ich naplno ovplyvňujú.*
- *Keď si vytvorím obraz seba na základe svojich rozhodnutí, som zároveň zodpovedný za obraz človeka ako takého (s. 20, 22).*

7. Odporcovia existencializmu často prízvukovali, že existencializmus vyvoláva úzkosť. O akú úzkosť ide?

- *Úzkosť totálnej a hlbkej zodpovednosti:*
  - *som si vedomý svojej voľby a angažovanosti*
  - *ak si volím seba, tak zároveň volím aj celé človečenstvo.*

Vytvorte cinquain na tému existencializmus, v ktorom sa, samozrejme, môžete oprieť aj o odpovede na predošlé otázky.

existencializmus

prebúda

núti zamyslieť sa

ľudský

otvorený

slobodný

núti

nás

stále

rozhodovať

život

Poznámky: